V partizanih smo ga vsi poznali

Stanka Sagadin, upokojenka:

Bil je znana osebnost. Posebno v partizanih smo ga vsi poznali. Kolikor nismo imeli z njim osebnega stika smo ga poznali po njegovih delih. Videvali smo ga na raznih sestankih, kjer nam je govoril. Mislim, da je to najhujša izguba, ki nas je doletela v tem dramatičnem času revolucionarnih sprememb našega socialističnega samoupravljanja, ki jih je nakazal prav Edvard, v svojih delih. Ta izguba je nenadomestljiva za vso Jugoslavijo in za ves mednarodni napredni svet.

Jaz pa še posebej cenim tovariša Kardelja po njegovih človeških in moralnih kvalitetah. V partizanih, v partijski šoli, v bazi 20, na Rogu, leta 1944 sem bila skupaj z njegovo ženo Pepco. Z njo ni bilo težko dobiti kontakta in tako sva se večkrat pogovarjali tudi kot ženski popolnoma domače. Zelo dobro se spominjam, ko je pripovedovala, kako dober mož je njen Edo, kako ji pomaga pri gospodinjskem delu, ker ve, da žena še ni enakopravna in da še vedno velja, da je gospodinjstvo za moške še vedno sramotno delo. On je bil drugačen in ji je med drugim tudi pomival posodo, vendar je istočasno, – se je nasmehnila – gledal skozi okno, da ga ne bi videli soborci.

Tudi po osvoboditvi sem se srečevala z njegovo ženo in prek nje spoznavala njuno srečo, ki pa je, na žalost, morala tudi zelo veliko pretrpeti.

Takoj po vojni, ko je prišel v Beograd kot najbližji sodelavec tovariša Tita in med prvimi tudi ustvarjalec naše nove Jugoslavije, je bil strahotno zaposlen. Delali so dan in noč, vendar je kljub temu našel čas, da je vsak večer pred odhodom na nočno delo in razgovore svojemu sinu v postelji pel uspavanke.

Ljudska pesem je elementaren izraz duše

Ladko Korošec, operni pevec

Vsem nam bo globoko v spominu za vedno ostala predstava o čudovitem človeku, poli-

Žalne seje po naših KS

Naše delovne ljudi in občane je smrt tovariša Edvarda Kardelja zavila v črnino. Zastale so besede, bolečina je odmevala v tišini.

Svoje občutje smo z molkom in z izbranimi besedami povedali tudi na žalnih sejah v vseh krajevnih skupnostih, organizacijah združenega dela, šolah, v vseh naših delovnih kolektivih in skupnostih.

S fotoaparatom smo zabeležili nekatere.

PRULE

TABOR

AJDOVŠČINA

Žalost med našimi državljani v Zürichu

Žalostna novica o smrti našega velikega revolucionarja in misleca tovariša Edvarda Kardelja je odjeknila tudi v Švici. O tem so poročale radijske in televizijske postaje, dnevno časopisje pa je v številnih člankih orisalo življenjsko in delovno pot Edvarda Kardelja.

V njegov spomin je bila v nedeljo, 11. februarja, v prostorih jugoslovanskega kluba v Zürichu, razširjena seja koordinacijskega odbora klubov jugoslovanskih delavcev na začasnem delu v tej deželi. Poleg predstavnikov generalnega konzulata v Zürichu so se je udeležili tudi predstavniki približno 30 društev naših državljanov. Dogovorili so se, da bo vsako društvo zase sklicalo žalno sejo in se tako pridružilo splošnemu žalovanju.

Žalne seje so bile povsod tam, kjer žive in delajo naši ljudje. Tako je bilo tudi na tradicionalni slovenski smučarski prireditvi »Prijateljstvo«, ki jo je organiziralo slovensko društvo »Planika« iz Winterthura, ki so se je udeležili tekmovalci iz Švice, Avstrije, ZR Nemčije in predstavniki smučarskega društva »Kanin« iz Bovca. Vsi so se udeležili žalne seje, pa tudi med samim tekmovanjem so z enominutnim molkom počastili spomin našega velikega moža.

POLJANE

ŽIVLJENJSKA POT EDVARDA KARDELJA

Klen in jeklen...

Delo in ustvarjalna misel, ki označujeta življenjsko pot tovariša Edvarda Kardelja, sta neločljivo povezana z dosežki naše Jugoslavije, z razvojem marksistične misli, razvojem samoupravljanja in uveljavljanja samoupravnih socialističnih odnosov med delavci, med občani, med vsemi nami, ki se obvezujemo, da bomo njegovo delo nadaljevali.

Leta 1910 se je v Ljubljani 27. januarja rodil v delavski družini Kardelj sin Edvard. Posebno vzdušje, ki ga je porajalo oblikovanje delavskega razreda v Ljubljani – njegova mati je bila tobačna delavka in njegovi tovariši v igri so tako vedeli za izkušnje – je ostalo prisotno v vsem njegovem delu, vedno znova in znova se je vračal v svet delavca in to ne samo včeraj, ampak tudi danes in poskušal razrešiti nasprotja, poiskati nove poti za celovitejše uveljavljanje človeka. Že leta 1919 je skupaj z očetom in materjo sodeloval v demonstracijah v Ljubljani, pet let kasneje pa že prevzemal prve naloge v gibanju svobodomiselnih ljudi v tedanji Jugoslaviji. S šestnajstimi leti se je vključil v SKOJ, dve leti kasneje pa je postal član mestnega komiteja SKOJ za Ljubljano in član Komunistične partije Jugoslavije. Njegova pot političnega delovanja se je naglo razvijala, saj je že leto dni kasneje delal v pokrajinskem komiteju za Slovenijo in po nekaj mesecih postal sekretar. V tem času je tudi dokončal učiteljišče v Ljubljani in se še vneteje vključil v politično dejavnost, zaradi česar so ga meseca decembra oblasti aretirale – to je bila prva od aretacij, kajti dva meseca kasneje so ga odpeljali v Beograd, v zloglasno Glavnjačo, kjer so ga zadržali sedem mesecev v preiskovalnem zaporu. Po hudem mučenju ga je nato sodišče za zaščito države – stare Jugoslavije – obsodilo na dveletni zapor. Leta 1932, potem ko je prišel iz zapora, se je vključil v partijsko delo in skupaj z Borisom Kidričem in drugimi vidnimi komunisti oblikoval pokrajinski komite za Slovenijo. Takrat so se že pričele priprave za četrto pokrajinsko konferenco Komunistične partije za Slovenijo, ki je bila 17. septembra v Goričanah. Danes se Ivan Maček-Matija spominja, da je Kidričev referat na tej konferenci »O nalogah pokrajinske organizacije KPJ za Slovenijo glede na kmečko in narodno vprašanje« pomenil za večino udeležencev odkrivanje marksistične misli, ne zgolj kot teorije, temveč kot misli, ki razkrivajo resnične vzroke za dogajanja v takratni Jugoslaviji in da je odgovor na temeljno vprašanje zakaj družbeni in družbeno-ekonomski odnosi ne morejo biti taki, da bi delavcu in kmetu zagotavljali resnično človeško življenje, da bi lahko uveljavljal svojo voljo, znanje in užival sadove svojega dela.

Pred konferenco v Goričanah se je 4. in 10. septembra srečal s Titom v Ljubljani, s katerim sta obravnavala najpomembnejše naloge komunistov v tistem času. Po tem dogodku, ki je zagotovil širše razumevanje družbenoekonomskih odnosov tudi vsem ostalim članom Komunistične partije, je tovariš Kardelj odšel na partijsko delo v Sovjetsko zvezo, kjer se je sešel s tovarišem Titom. Tam se je tudi udeležil VII. kongresa Kominterne kot član delegacije Komunistične partije Jugoslavije, posebno velik pa je bil njegov delovni prispevek v slovenski komisiji, ki je proučevala revolucionarno in narodnoosvobodilno gibanje v Sloveniji. Leta 1937 se je vrnil v Slovenijo, pred tem pa se je mudil v Parizu, kjer je bil začasno sedež CK KPJ; Tam je tudi pričel oblikovati dokumente za ustanovni kongres Komunistične partije Slovenije, ki je bil pred 42 leti v noči 17. in 18. septembra na Čebinah. Na tem kongresu so sprejeli Manifest Komunistične partije Slovenije, ki je delo tovariša Kardelja in poleg zgodovinske odločitve o

VLADO BEZNIK, PREDSEDNIK MK SZDL

Vizija – sestavina vsakdanjika

Od nas odhaja človek – častni občan našega mesta, ki je s tem mestom živel do poslednjega dne. Imel ga je rad. Veselil se je naših uspehov, spodbujal nas je k pogumnejšemu odpravljanju tegob, slabosti in pomanjkljivosti.

Njegova napotila političnemu aktivu Ljubljane pred dobrim letom in njegove besede, ki smo jih slišali, ko smo ga lani decembra imeli priložnost poslednjič obiskati, so in bodo kažipot prizadevanjem vseh delovnih ljudi in občanov, vseh naših političnih organizacij in samoupravnih organov.

Za njegovo skrb in zavzetost, da bi bilo življenje v našem mestu še boljše in lepše, mu ostajamo globoko hvaležni! Vse svoje življenje je posvetil boju za svobodo slovenskega in vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti, za nacionalno in socialno osvoboditev človeka, za uresničitev samoupravne revolucije, ki edina pelje v pravo svobodo.

V vseh svojih študijah, znanstvenih političnih delih je vselej postavljal v središče človeka, človeka v svobodnem združenem delu, človeka, ki samo organiziran v družbenopolitičnih organizacijah lahko uresničuje idejo o svobodnem združenem delu, s svojim zavestnim samoupravnim delovanjem obvladuje stihijne tokove v družbi.

Imeli smo priložnost v marsikaterem od teh obdobij biti neposredne priče tega zgodovinskega ustvarjanja. Pod duhovnim vodstvom Edvarda Kardelja, ob njegovi neposredni pomoči se je v zadnjem desetletju postopno oblikovala moderna socialistična zveza, najprej dokument o njej »SZDL danes«, nato postopno tudi njena praktična podoba. Hkrati z novo ustavo, hkrati z zakonom o združenem delu je tako rasla tudi socialistična zveza kot fronta vseh organiziranih socialističnih sil. Skladno z idejo Edvarda Kardelja je tako delovni človek obenem s postopnimi sistemskimi rešitvami dobival tudi temu primerno organizirano Socialistično zvezo z zvezo komunistov kot njeno idejno silo. Samo tako je bilo tudi mogoče uresničevati velike cilje socialistične, samoupravne revolucije. Ko pa smo prišli do obdobja, da smo se začeli spraševati, kam naprej, nam je Edvard Kardelj položil v roke svoje véliko delo »Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja«.

Naše spraševanje o viziji je nenadoma dobilo življenjski odgovor. Vizija ni bila več nekaj odmaknjenega, dalnjega in samo v obrisih razvidnega. Vizija je nenadoma postala sestavni del današnjega življenja, tukaj in danes. Veliki mislec in revolucionar Edvard Kardelj je zapustil največ kar more človek dati drugemu: jasen pogled v prihodnost, s tem pa tudi vero in zaupanje vanjo, vero v lepši in še pravičnejši jutri.

»Edvard Kardelj je bil velik in spoštovan borec, ki je posvetil svoje življenje boju za svobodo in neodvisnost svojega ljudstva in domovine. Razen tega je bil viden teoretik, ki je obogatil človeško misel z jasnimi znanstvenimi deli na področju socializma, deli, ki so vtisnila svoj pečat človeštvu.«

Hosni Mubarak, egiptovski podpredsednik

»Z največjo žalostjo sva soproga in jaz zvedela, da je umrl vaš soprog, veliki jugoslovanski rodoljub, eminentni državnik in najbližji vojni tovariš in sodelavec silno spoštovanega in ljubljenega predsednika vaše slavne dežele, maršala Josipa Broza Tita – njegova ekscelenca Edvard Kardelj. V teh bolestnih okoliščinah nama dovolite, gospa, da izraziva najino globoko sožalje in da z velikim spoštovanjem ohraniva svetli spomin na njegovo ekscelenco Edvarda Kardelja, velikega in zvestega prijatelja kamboškega ljudstva.«

Norodom Sihanuk v brzojavki soprogi Edvarda Kardelja

»Prispevek cenjenega tovariša Edvarda Kardelja v borbi za osvoboditev vaših narodov kot uglednega borca-antifašista, njegov teoretski prispevek k znanstveni misli in obogatitvi komunističnih idej, bosta ostala v zgodovini človeštva in v zgodovini Jugoslavije, posebno kot prispevek h krepitvi prijateljstva in solidarnosti med neuvrščenimi državami.«

Agostinho Neto, Predsednik LR Angole

VIDOJE ŽARKOVIĆ

Resnični velikan naše revolucije

Pred slabim mesecem sem, skupaj s tovarišem Lazom Koliševskim, obiskal bolnega tovariša Kardelja na njegovem domu v Ljubljani. Imela sva namen, da se le na kratko zadrživa pri njem, toda zadržal naju je skoraj uro in sam vzpodbujal k živemu pogovoru o tekočih vprašanjih iz dela predsedstev SFRJ in CK ZKJ, ne da bi govoril o svoji bolezni. Z njemu lastno resnostjo in plemenitostjo se je tudi tokrat zanimal za številna aktualna vprašanja in probleme. Kot vedno poprej je govoril z izjemno pronicljivostjo in jasnostjo svojih razmišljanj in pobud. Čeprav sem se zavedal teže bolezni tovariša Kardelja, ki ga je vidno izčrpavala, sem se poslovil od njega z upom, da bo močnejši od neozdravljive bolezni in da bo še vedno dajal svoje sile na razpolago zvezi komunistov in naši družbi, da bomo še vedno spoznavali sveže in bogate misli in predloge tovariša Kardelja, ki nam bodo omogočali, da se lažje znajdemo pri reševanju zapletenih nasprotij in težav.

Žal se upanje ni uresničilo in tovariš Kardelj je umrl 10. februarja. Toda smrt ne more preprečiti, da ta resnični velikan naše revolucije, ki je posedoval in izžareval najglobljo plemenitost, komunistično moč in nemir raziskovalca, ostane trajno prisoten v naši skupnosti kot spodbuda in inspiracija sedanjim in prihodnjim rodovom. S svojim svetlim likom in ogromnimi deli, ki jih je pustil za seboj in vgradil v dediščino naše revolucije in v socialistična snovanja sodobnega sveta, bo Edvard Kardelj kot neugasljiv žar trajno prisoten v vseh nadaljnjih obdobjih boja za socializem in srečo ljudi.

VINKO HAFNER

Bil je vedno tudi Ljubljančan

In nazadnje besedo o Kardeljevi čustveni navezanosti na njegovo rojstno mesto Ljubljano. Kakorkoli je bil po svojem mišljenju in delovanju velik Slovenec, Jugoslovan in svetovljan, je bil vendarle vedno tudi Ljubljančan. Kako vesel je bil vsakega njenega napredka in uspeha in kako prizadet je bil ob vsakem ponesrečenem urbanistično-arhitektonskem posegu, gospodarskem neuspehu ali družbenem odklonu! Ko sem zadnjih 6 let deloval v Ljubljani kot sekretar mestnega komiteja ZKS, sem jih od njega mnogo »preslišal«. Decembra 1977 pa mu je prekipelo. Na njegovo pobudo smo tedaj sklicali širši mestni politični aktiv, kjer nam je v prisotnosti najodgovornejših republiških funkcionarjev trdo in odkrito povedal, kako ne bi smeli in kako bi morali usmerjati urbanistični, gospodarski in socialni razvoj Ljubljane, da bi čimbolj okrepili njeno gospodarsko in družbeno osnovo in uspešneje zadovoljevali rastoče potrebe in spodbujali napredna hotenja ljubljanskega prebivalstva. Mislim, da je njegova takratna prizadeta in ostra beseda že do sedaj rodila nekatere dobre sadove.

tiku, voditelju, in pisatelju Edvardu Kardelju. Velikokrat sva se srečala pri Kranju, na Bledu, po predstavah in na koncertih. Velikokrat skupaj z maršalom Titom. Srečala sva se tudi v gorah. Julija 1975. je bil v Šentvidu na Dolenjskem pevski tabor pod njegovim pokroviteljstvom. Že dopoldne mi je na Krašovčevem vrtu Kardelj v razgovoru rekel: »Veseli me, da je zborovska pesem na Slovenskem spet dobila tisto mesto, ki ga je nekdaj imela in ki ga mora imeti v kulturi slovenskega naroda. Ljudska pesem še vedno povezuje narode po vsem svetu, saj je najbolj elementaren izraz duše, načina življenja in teženj vsakega ljudstva. Pri velikih narodih se je ta elementarna vloga ljudske pesmi sicer prej izgubila kot pri malih, ki so se morali boriti za svojo eksistenco. Za nas Slovence pa je bila pesem orožje boja za nacionalni obstoj.«

Med prireditvijo se je vlil dež, ko je bil Edvard Kardelj na tribuni. Potem je tekel v garažo, kjer so bili domačini in se z njimi veselo pogovarjal. Tabor se je pozno popoldne kljub temu nadaljeval in Kardelj ga je tudi zaključil. V srcih vseh tistih, ki ljubijo glasbo, slovensko, jugoslovansko in mednarodno pesem bo ostal za vedno v spominu.

Videlo se je, da veliko razmišlja

Josip Demšar, upokojeni profesor

Kardelja sem učil pred mnogimi, mnogimi leti na učiteljišču. Letos bi imeli 50-letnico mature. Kot dijak je bil zelo vesten, resen in

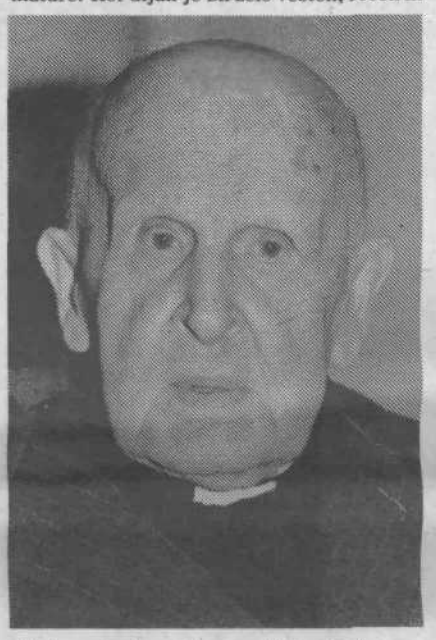

videlo se je, da veliko razmišlja. Radi so ga imeli tudi sošolci, čeprav je živel bolj sam zase. Nekoč me je prosil, naj mu posodim Krekovo Sociologijo. Imel jo je nekaj dni. Zanjo se je lepo zahvalil. Ni pa nič povedal, če mu je bila všeč. Pozneje sva se še večkrat srečala. Povedal je, kako živi zunaj učiteljišča. Vedno sva se pozdravljala. Zadnjič sem se srečal z njim takrat, ko sem praznoval 100 obletnico. Takrat je prišel za kakšne pol ure k meni na obisk. Pogovarjala sva se o šolskih dneh in vprašal me je tudi, če mi

konstituiranju Komunistične partije Slovenije so takrat delegati Edvarda Kardelja izvolili v Centralni komite Komunistične partije Jugoslavije. Prav tako se je leto dni kasneje, 21. aprila 1938, udeležil tudi 1. konference KP Slovenije, ki je bila v Savinjski dolini in na kateri so člani slovenske partije organizacijsko utrdili svoje vrste. To je tudi čas, ko se je moral umakniti v ilegalo, ker ga je oblast, kot vidnega komunista, kljub temu, da se je po vrnitvi iz Sovjetske zveze in Pariza legaliziral, vnovič začela preganjati. V tem času pa se je oblikoval tudi politbiro CK KP Jugoslavije, katerega član je postal tudi Edvard Kardelj in se je 15. marca 1939. leta udeležil seje začasnega vodstva, ki je bil v hiši Tomaža Godca v Bohinju. V tej usnjarski delavnici je bil tudi uradno konstituiran Centralni komite KP Jugoslavije; To hišo sedaj preurejujejo v muzej revolucionarnega gibanja v Jugoslaviji, ki pa bo ohranil tudi dogodke tedanjih dni ne samo v pisanih dokumentih, marveč tudi v pohištvu in orodju, s katerim si je tedanji usnjarski delavec izboril vsakdanji kos kruha.

V tem času se je v Evropi začenjalo premikati – bližala se je nevihta, II. svetovna vojna. Na posvetovanju vodilnega partijskega aktiva KPJ, ki je bil 9. in 10. junija 1939 v Tacnu pri Ljubljani, je imel Kardelj referat o politični situaciji in mednarodnem položaju, v katerem je že opozarjal na že bližajočo se mednarodno nevarnost. Bil je eden izmed ustvarjalcev in redaktorjev »Razglasa in tez CK KPJ« ob izbruhu II. svetovne vojne. Po marčnih demonstracijah v Beogradu so se začele mrzlične priprave na odpor – 6. maja je sodeloval na majskem posvetovanju CK KPJ v Zagrebu, na katerem je komite sklenil, da se začno priprave za oboroženo vstajo. Mesec dni kasneje je na podlagi sklepov tega posvetovanja, 1. in 2. junija v Ljubljani na širši partijski konferenci Kardelj imel glavni referat, v katerem je spodbudil potek priprav za vstajo slovenskega naroda, 22. junija se je udeležil seje CK KP Slovenije, na kateri so ustanovili glavni štab narodnoosvobodilne vojske Slovenije, prav tako pa je bil tudi eden izmed pobudnikov, da so 16. julija na sestanku glavnega štaba narodnoosvobodilne vojske sklenili o priključitvi k celoviti borbi jugoslovanskih narodov proti okupatorjem in domačim izdajalcem. Ob koncu leta je Edvard Kardelj v glavnem štabu urejal glasilo Borbe, obenem pa je s člani vrhovnega štaba izoblikoval nadaljnjo strategijo narodnoosvobodilne vojske. Kot član organizacijskega sekretariata CK KPJ za neosvobojene kraje je prek Zagreba prišel v Ljubljano, kjer je s svojim delom v glavnem štabu NOV in partizanskih odredov Slovenije širil vstajo pri nas.

Bil je eden osrednjih organizatorjev ljudske oblasti in narodnoosvobodilnega gibanja tako v Sloveniji kot tudi na Hrvaškem, saj je v tistem času deloval izmenično pri glavnih štabih obeh republik.

V letu 1943 je bil eden glavnih pobudnikov in organizatorjev razprave v izvršnem odboru Osvobodilne fronte Slovenije za sprejetje zgodovinske Dolomitske in Pugledske izjave; izjemno važen pa je tudi njegov prispevek, ki ga je podal v svojem govoru na znanem Kočevskem zboru v času od 1. do 3. oktobra istega leta. Zavest komunista in revolucionarja mu nista dovoljevala predaha. Takoj po Kočevskem zboru je odšel v Liko, kjer se je kmalu zatem odzval

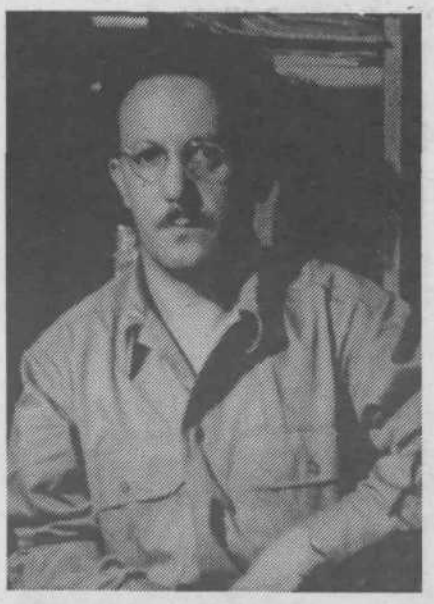

pozivu Tita in se vrnil na delo v CK KP Jugoslavije in k Vrhovnemu štabu v Jajce. Sodeloval je v pripravah na drugo zasedanje AVNOJ, ki je bilo 29. novembra v Jajcu ter bil na njem izvoljen v predsedstvo AVNOJ ter za podpredsednika Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije. Neutrudno je sodeloval v družbenopolitični izgradnji in vodil dela pri oblikovanju temeljev nove države. Po obisku v Sloveniji in na Hrvaškem se je spomladi leta 1944 spet vrnil v Bosno in se priključil Vrhovnemu štabu in tovarišu Titu na osvobojenem ozemlju v Drvarju. Po desantu na Drvar in VII. nemški ofenzivi je z večino članov Vrhovnega štaba in Nacionalnega komiteja prišel na Vis, od tam pa je večkrat odhajal v Slovenijo in na Hrvaško. Sodeloval je v pogajanjih s kraljevsko vlado in številnih drugih.

7. marca 1945. leta je bil izvoljen za podpredsednika začasne vlade Demokratične federativne Jugoslavije in za ministra za konstituanto. Na prvem kongresu Ljudske fronte Jugoslavije je sodeloval z referatom: »Značaj, politika in naloge Ljudske fronte Jugoslavije« in bil izvoljen za člana Zveznega odbora Ljudske fronte Jugoslavije. Tudi v Sloveniji, na prvem kongresu Osvobodilne fronte Slovenije v Ljubljani je imel Kardelj referat o nalogah Osvobodilne fronte. S svojim delom, ki se v veliki meri odraža v prvi ustavi nove Jugoslavije, je vseskozi soustvarjal in dograjeval novo ljudsko oblast in temelje nove zakonodaje.

V začetku leta 1946 je bil Edvard Kardelj izvoljen za podpredsednika vlade FLRJ, predsednika zvezne kontrolne komisije, predsednika Komiteja za zakonodajo in izgradnjo ljudske oblasti. Pojasnjeval je nov sistem oblasti in podrobno razčlenjeval vrsto novih zakonov in odlokov s tega področja. Že v prvih povojnih letih je prispeval vrsto pomembnih razprav in referatov ter opozarjal na slabosti in pomanjkljivosti dotedanje gospodarske in politične izgradnje. Na zborovanju v Ljubljani je imel govor o začetnih rezultatih prvega petletnega plana, kasneje je na konferenci, kjer so obravnavali komunalne zadeve, podal referat »Naloge našega lokalnega gospodarjenja«, na V. kongresu KPJ pa referat – »KPJ v boju za novo Jugoslavijo, za ljudsko oblast in socializem«.

Na tretjem kongresu Ljudske fronte Jugoslavije je bil izvoljen za člana predsedstva

je všeč samoupravljanje. Odgovoril sem mu, da je prav tako, da imajo delavci, ki največ delajo tudi največ besede pri odločitvah. 12. marca sem bil star 101 leto. Takrat mi je čestital telegrafično.

Fani Kočevar, Pletenina

»Novica o smrti nas je vse zelo prizadela. V kolektivu je bila sklicana žalna seja. Danes, ko se je začel pogreb, smo prenehali z delom, pogasili luči in počastili spomin na tov. Kardelja z enominutnim molkom. Nato se je delo nadaljevalo.«

Anton Pajk, 15 let, 8. razred, osnovna šola dr. Jože Potrč:

»Na šoli smo imeli žalno komemoracijo. Ravnatelj je prebral življenjepis tovariša Kardelja, v avlo pa smo postavili sliko z žalnim trakom. Vsi učenci osnovne šole dr. Jože Potrč smo se podpisali v knjigo žalosti. Poleg slike smo postavili tudi častno pionirsko stražo.«

Svet ga je in ga bo cenil

Svetovni tisk je na najvidnejših mestih objavil novico o smrti člana predsedstva Jugoslavije in Zveze komunistov Jugoslavije Edvarda Kardelja. Tisk je podrobno pisal o revolucionarni preteklosti Edvarda Kardelja in poudarjal, da je bil eden izmed borcev nove oblasti v Jugoslaviji že med narodnoosvobodilno borbo, da je bil vodilni teoretik socializma v Jugoslaviji, eden izmed glavnih graditeljev sedanjega gospodarskega in družbenega sistema ter avtor mnogih knjig.

V uvodniku Primorskega dnevnika, posvečenega delu Edvarda Kardelja, je predsednik slovenske kulturno-gospodarske zveze Boris Race zapisal, da je nastala praznina, ki je ni mogoče zapolniti, saj se ljudje, podobni njemu, poredko rodijo. Race poudarja, da je tovariš Kardelj nenehoma dokazoval zaupanje v ustvarjalno moč človeka in vdanost ljudskih množic. Prav to je bila konstanta njegovih teoretičnih in idejnih sklepov in njegove praktične politične dejavnosti. Pri vsem tem je gradil svoja teoretična stališča na rezultatih prakse. Nikoli ni omahoval – predlagal je novosti za vse, kar je ugotovil, da je preživelo.

Zahodnonemška tiskovna agencija je objavila, da je Edvard Kardelj delal do zadnjih dni svojega življenja ter da je s svojim teoretičnim delom pred XI. kongresom Zveze komunistov Jugoslavije utrdil idejno osnovo njene politike. Temeljna misel Edvarda Kardelja, poroča agencija, je bilo ustvarjenje družbenega modela, ki se bo razlikoval od zahodnega večstrankarskega sistema pa tudi od enostrankarskih držav.

Takoj za predsednikom Titom je Edvard Kardelj vsekakor najuglednejši jugoslovanski revolucionar, državnik in marksistični teoretik. V francoskih sredstvih množičnega obveščanja je bilo njegovo ime, vse od pariške mirovne konference, zmeraj navzoče v vseh velikih jugoslovanskih notranjih in mednarodnih pobudah. Njegova miselna predavanja na številnih političnih zborovanjih v Jugoslaviji, zasedanjih Združenih narodov in ob srečanjih s tujimi državniki, so zmeraj odmevala v zavesti milijonov Francozov.

Vsi ameriški časniki so objavili obširne zapise o dejavnosti Edvarda Kardelja. V njih poudarjajo njegove zasluge tako v predvojnem obdobju kot v osvobodilnem boju, zlasti pa pri graditvi nove Jugoslavije, v ustvarjanju jugoslovanske poti v socializem.

Tudi ves italijanski tisk je te dni pisal o pokojnem Edvardu Kardelju kot zgodovinski osebnosti, ideologu jugoslovanske poti v socializem in teoretiku, ki je obogatil sodobno marksistično misel. Partijsko glasilo Unità piše, da je bil tovariš Kardelj ena najpomembnejših osebnosti nove Jugoslavije, pa tudi komunističnega in delavskega gibanja sploh. Tako kot ime tovariša Tita je tudi njegovo ime povezano z vsemi najpomembnejšimi trenutki v zgodovini nove Jugoslavije. Skupaj s Titom je obnavljal partijo, da je lahko potem le-ta povedla ljudstvo v protifašistični in revolucionarni boj. Svet je pozorno prisluhnil njegovim idejam, vendar pa Edvard Kardelj ni bil samo teoretik, ugotavlja Unità. Teoretična razmišljanja niso pri njem nikoli potisnila v ozadje politične dejavnosti in prav v tem je pomen njegovega dela. Tudi krščansko-demokratski Popolo poudarja velik prispevek Edvarda Kardelja pri razvoju nove Jugoslavije in snovanju naše poti v socializem, politike neuvrščenosti ter znanstvene razlage samoupravljanja. Komentator v glasilu italijanskih krščanskih demokratov tudi opozarja na veliko vlogo tovariša Kardelja pri destalinizaciji Jugoslavije ter uvajanju socialistične demokracije. Tudi drugi italijanski časniki so poleg novice o smrti Edvarda Kardelja objavili številne komentarje in druge prispevke o pokojnem jugoslovanskem revolucionarju.

Osrednje kitajsko partijsko glasilo Ženmin Žibao je posredovalo svojim bralcem sporočilo o smrti tovariša Kardelja, ki ga je v Beogradu objavilo predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije in Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije. Časniki so pisali ocene o izjemnih zaslugah tovariša Kardelja za jugoslovansko notranjo in zunanjo politiko.

Tudi vsi japonski časniki so objavili vest o smrti Edvarda Kardelja. Iz revolucionarne biografije pomembnega jugoslovanskega politika predvsem poudarjajo njegovo vlogo v boju proti fašizmu ter podčrtujejo, da je bil Edvard Kardelj teoretik neodvisnega jugoslovanskega samoupravnega socializma.

»Z globoko bolečino sem sprejela novico o smrti tovariša Edvarda Kardelja, enega najpomembnejših voditeljev Zveze komunistov Jugoslavije in jugoslovanskih narodov. Revolucionarna borba in teoretične zmogljivosti so lahko za zgled vsem tistim revolucionarjem v svetu, ki se bojujejo za demokracijo in socializem. Mi, španski komunisti, ne bomo nikoli pozabili tistega stalnega prijateljstva, skrbi in solidarnosti, ki jih je Edvard Kardelj namenjal španskemu ljudstvu v njegovem boju za svobodo in demokracijo.«

Predsednica Komunistične partije Španije Dolores Ibarruri La Pasionaria

»Tovariš Tito, z globoko žalostjo smo sprejeli novico o smrti tovariša Edvarda Kardelja. Zavedam se, kako težka je bolečina, ki jo izzove odhod tovarišev revolucionarjev v času, ko smo potrebni njihove modrosti in izkušenj. Dovolite mi, da v imenu svojih tovarišev, članov PLO, vseh pripadnikov arabskega ljudstva Palestine in v svojem imenu izrazim sožalje prijateljskim jugoslovanskim narodom, vsem tovarišem v ZKJ in vam osebno.«

Jaser Arafat, predsednik izvršnega odbora PLO v brzojavki tovarišu Titu

Glasilo japonske komunistične partije Akahata je v celoti objavilo tudi sožalno brzojavko, ki jo je ob Kardeljevi smrti Centralnemu komiteju Zveze komunistov Jugoslavije poslal v imenu japonske komunistične partije podpredsednik prezidija Tomio Nišizava. O Kardeljevi smrti je poročal tudi vodilni japonski časnik Asahi Šimbun, ki izhaja tudi v angleščini, kot tudi številna druga japonska glasila. Novice o smrti prijatelja in najbližjega svetovalca predsednika Tita so v japonskih glasilih bila objavljena na prvih straneh.

O smrti velikega revolucionarja je pisal tudi tisk v Bangkoku, Šri Lanki, Kartumu, Tripolisu in drugod. Poudarjajo, da je s smrtjo Edvarda Kardelja v političnem vodstvu Jugoslavije nastala velika praznina ter da je to nenadomestljiva izguba za Jugoslavijo in zvezo komunistov.

Časniki v Colombu so objavili biografijo Edvarda Kardelja ter poročali, da je umrl veliki borec za neuvrščenost, veliki teoretik mednarodnega delavskega gibanja in borec za nove mednarodne odnose na enakopravnih temeljih.

Najuglednejši svetovni državniki, politiki in druge osebnosti so izrazili globoko žalost ob smrti Edvarda Kardelja. Predsednik britansko-jugoslovanskega društva in nekdanji odposlanec britanske vlade pri glavnem štabu narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije Fitzroj McLean, ki je tovariša Kardelja spoznal med bivanjem v Jugoslaviji v vojnih letih, je izjavil, da je bil zelo impresioniran nad hrabrostjo ter vojaško in politično nadarjenostjo Edvarda Kardelja. »Zato menim,« je dejal, »da je izredno veliko prispeval za revolucijo in osvoboditev Jugoslavije. Po vojni je Kardelj svojo veliko energijo usmeril v obnovo in graditev med vojno porušene države, v njen gospodarski in politični razvoj, zlasti pa je pomemben njegov prispevek pri ohranitvi samostojnosti Jugoslavije. «Po besedah McLeana je zlasti pomembno Kardeljevo delo v zvezi z ustavnim in političnim konstituiranjem v samostojni Jugoslaviji, pri čemer je ta veliki mislec in teoretik pokazal izredno izvirnost idej.

»Žal mi je, ker ne bom mogel nadaljevati pogovora s tovarišem Edvardom Kardeljem, da bi slišal njegovo mnenje o pomembnih vprašanjih zgodovine,« je dejal podpredsednik japonske komunistične partije Nišizava. »Dobro se spominjam pogovora, ki sem ga imel s pokojnim Edvardom Kardeljem med 10. kongresom Zveze komunistov Jugoslavije. Zdi se mi, kot da bi bilo to včeraj. Nenehno mi je zastavljal vprašanja o boju Japonske komunistične partije, ki zastopa samostojna stališča. Mnogo je vedel o naši partiji, kar je bilo razbrati tudi iz njegovih vprašanj,« je dejal Nišizava.

Ob smrti tovariša Edvarda Kardelja dajejo številne izjave tudi tuji državniki, politiki in druge osebnosti. Tako je voditelj vsegrškega socialističnega gibanja in član grškega parlamenta Andreas Papandreu izjavil, da je bil Edvard Kardelj velik voditelj, državnik, teoretik in intelektualec, ki je dal

izvršnega odbora Ljudske fronte. Za svojega častnega člana ga je konec leta 1949 izvolila Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Neprecenljive vrednosti je njegovo delo na domala vseh področjih pri sestavi predlogov novih zakonov. Govoril je o kmetijskem zadružništvu, o razvoju ljudskih odborov, znani so njegovi referati: »Deset let ljudske revolucije«, »Socializem in demokracija« itd. Sodeloval je pri sestavi predloga ustavnega zakona, ki je bil sprejet leta 1953 in ga predhodno obrazložil na skupni seji zakonodajnih odborov zveznega zbora in zbora narodov.

S prvim dnem leta 1953 je postal podpredsednik Zveznega izvršnega sveta. Izvoljen je bil za generalnega sekretarja zveznega odbora SZDLJ. Napisal je referat »Vloga in naloge Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije v boju za socializem«, govoril o problemih politike na vasi in položaju človeka v našem sistemu. Osvetlil je mnoga vprašanja v kulturi in prosveti, pokazal na vlogo sindikatov v novi Jugoslaviji in hkrati nenehno opozarjal na slabosti in napake.

O programu Zveze komunistov Jugoslavije je govoril na VII. kongresu ZKJ v Ljubljani od 22. do 26. aprila leta 1958. Takrat je bil tudi izvoljen za sekretarja CK ZKJ.

Postal je redni član srbske akademije znanosti in umetnosti. Aktivno je sodeloval v vseh fazah priprave in oblikovanja ustave, ki je bila sprejeta leta 1963. Ob sprejetju nove ustave je bilo objavljeno njegovo delo »Ustavni temelji socialističnih družbenoekonomskih odnosov in družbenega samoupravljanja«.

Januarja leta 1963 je bil izvoljen za predsednika zvezne skupščine. V zvezi z resolucijo o znanstveno-raziskovalnem delu je obrazložil osnovne smernice in naloge razvoja znanstvenega raziskovanja.

Financiranje »negospodarskih« dejavnosti je obdelal na 5. kongresu ZK Slovenije 18. marca leta 1965.

Kasneje, v letu 1966, je proučeval in govoril o mestu in vlogi krajevnih skupnosti v našem družbenopolitičnem sistemu, v študiji »Beležka o naši družbeni kritiki« pa se je poglobil v pojem družbene kritike, kot sredstva in bistvenega elementa socialističnega samoupravljanja.

Reforma in samoupravna integracija našega družbenega sistema, idejna in politična vloga komunistov v naši samoupravni družbi, nov skupščinski sistem so bile glavne teme njegovega delovanja v letu 1967. V tem letu je bil tudi izvoljen za člana Sveta federacije.

Pripravljal je »Smernice o najpomembnejših nalogah ZK pri razvijanju sistema družbenoekonomskih odnosov« in 19. novembra 1968 za svoje dotedanje plodno delo in prispevek k poglabljanju marksistične teorije, prejel nagrado AVNOJ.

O nalogah komunistov pri preprečevanju raznih protisocialističnih in protisamoupravnih pojavov, je govoril tudi na konferenci Zveze komunistov Slovenije 9. januarja leta 1969 v Ljubljani, o vlogi zveze komunistov pa tudi kasneje na Brionih.

Leta 1970 je bil izvoljen za predsednika koordinacijske komisije vseh zborov zvezne skupščine za ustavna vprašanja in od tedaj dalje še neposredneje sodeloval pri vseh pripravah za novo ustavo. Tako je v letu 1971 govoril o idejah in političnih izhodiščih ustavnih amandmajev. V tem letu je postal tudi častni član akademije znanosti in umetnosti v BiH. V Ljubljani je na tretji konferenci Zveze komunistov Slovenije govoril o socialnih razlikah in o minulem delu, v ljubljanskem političnem aktivu pa v decembru istega leta še o aktualnih vprašanjih v zvezi z uresničevanjem politike Zveze komunistov po 21. seji predsedstva CK ZKJ.

Družbenopolitičnemu aktivu v Ljubljani je govoril tudi kasneje, v letu 1974. Njegov takratni govor je izšel v brošuri pod naslovom »Za demokracijo v socializmu, a ne proti socializmu«. Na 30. seji predsedstva CK ZKJ, 13. junija 1977 v Beogradu, je z govorom o političnem sistemu družbenega samoupravljanja postavil temelje delovanja Zveze komunistov Jugoslavije do XI. kongresa ZKJ. Takrat je imel tudi govor, ki je postal znan najširšemu krogu bralcev, z objavo v knjižni obliki pod naslovom »Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja«. Zaradi jasnosti in tehtnosti ter izredno pronicljive analitičnoteoretične ocene mnogih bistvenih vprašanj naše samoupravne in politične ureditve, je to delo na področju marksistične teorije skorajda epohalno.

V letu 1978 so Edvarda Kardelja med drugim promovirali za prvega častnega doktorja univerze »Džemal Bijedič« v Mostarju, na XI. kongresu ZKJ od 20. do 23. junija pa je v svoji razpravi posvetil posebno pozornost vodilni vlogi zveze komunistov v sistemu socialistične samoupravne demokracije.

Na koncu moramo poudariti njegovo dolgoletno delo in velik prispevek pri pripravah, sestavi in oblikovanju vseh zakonov s področja združenega dela, zlasti pa temeljnega zakona s tega področja tj. Zakona o združenem delu. Vsa prizadevanja in vsi govori Edvarda Kardelja, povezani z nastajanjem te »ustave delovnih ljudi«, so strnjeni v knjigi z naslovom »Svobodno združeno delo«.

Njegovega dela pa še ni in ne bo konec, nadaljevalo in odražalo se bo še naprej, v delu in z delom vseh in vsakogar izmed nas pri uresničevanju misli, snovanj in ciljev, ki nam jih je s svojim življenjem in delom nakazal tovariš Edvard Kardelj.